

MEDEDELINGEN BLAD

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

NO: 13

januari 1968

VERSCHIJNT ONREGELMATIG

"A M P T E P E"

Historische Vereniging gemeente Epe

=====

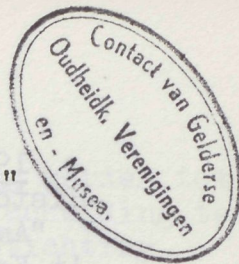
Voorzitter: G.S.van Lohuizen
 Beekstraat 20, Epe
Secretariaat: A.J.Veninga
 Ankerstraat 41, Epe
Penningmeester: W.van Meerten
 Midachten 64, Epe
 Giro: 1194015, t.n.v.
 Penn. Ampt Epe

=====

Lidmaatschap: f 5,-- per jaar

MEDEDELINGENBLAD "A M P T E P E"

januari 1968, nr. 13
=====

Abonnementprijs: voor leden der Vereniging gratis,
voor niet-leden f 0,75 p.nr.
=====

Kopij voor ons blad dient, zo mogelijk, te voldoen aan het navolgende:

- a. getypt met regelafstand 1;
 - b. tekstbreedte maximaal 11 cm;
 - c. het papier aan één kant gebruikt (dus achterzijde blanco);
 - d. gebruikte bronnen vermelden;
 - e. inleveren 15 dagen vóór de verschijningsmaand (jan., april of okt.)
- =====

Redactieadres:

Mej. P.E.Berkhout, Sparrenlaan 12, Epe

1968 is reeds ingetreden,
 Historie groeit weer dag voor dag
 "Ampt Epe" hoopt op meedoen van veel leden,
 't Komt straks weer prompt in 't jaarverslag!

J A A R V E R S L A G 1 nov.1966 - 1 nov.1967

In het afgelopen jaar is het ledental van onze vereniging, evenals in voorgaande jaren, weer toegenomen en bedraagt thans 86.

Een schrill contrast met deze gestage groei, waarin het bestuur zich zeer verheugt, vormt echter de geringe opkomst van de leden op de door de vereniging georganiseerde bijeenkomsten. Immers, wil het voortbestaan van onze vereniging voor de toekomst gewaarborgd zijn, dan is niet alleen een aantal betalende, doch ook daadwerkelijk belangstellende leden onontbeerlijk.

Op de vorige jaarvergadering, die op 30 september 1966 in café Stern werd gehouden, werd onder meer besloten het aantal jaarlijks te organiseren lezingen te beperken, ten einde te trachten om uit de daardoor beschikbaar komende financiële middelen op de resterende avonden gerenommeerde sprekers uit te nodigen.

Om een dergelijke uitnodiging tegenover de betreffende spreker te kunnen rechtvaardigen moet het bestuur verzekerd zijn van een behoorlijke opkomst van de leden.

Op de jaarvergadering werd voorts, op voorstel van het bestuur, besloten, dat de uitgave van het Mededelingenblad, naast het organiseren van voornoemde bijeenkomsten, de voornaamste activiteit van de vereniging zou worden.

Hieraan is dan ook in het afgelopen jaar een groter bedrag besteed.

De activiteiten van onze vereniging werden tot bovengenoemde twee beperkt, teneinde scheiding te krijgen met de werkzaamheden van de Stichting tot Behoud.

Het is de dames Berkhout en de heer Voogd gelukt om vier uitgaven van het Mededelingenblad, n.l. de nrs. 9 t/m 12 in achtereenvolgens de maanden okt. 1966 en januari, april en oktober 1967 te doen verschijnen.

Het in de jaarvergadering aangenomen voorstel om jaarlijks één nummer van het Mededelingenblad geheel aan één onderwerp te wijden, kon helaas in het afgelopen jaar niet worden gerealiseerd.

Zoals in het laatst verschenen Mededelingenblad is bericht, heeft het College van B & W van de gemeente Epe het verzoek van onze vereniging, tot het aan de Openbare Leeszaal in bruikleen afstaan van de boekencollectie van het "Gemeente Museum", ingewilligd.

Deze boeken staan thans op de Openbare Leeszaal te Epe voor belangstellenden ter inzage.

Tenslotte stelde de Heer ter Braak, wegens vertrek naar Borne, op genoemde vergadering, zijn functie van secretaris der vereniging beschikbaar en werd de Heer Veninga op voorstel van het bestuur in zijn plaats benoemd.

Voorafgaand aan de jaarvergadering besprak de Heer K. Meyer aan de hand van dia's "Oud Epe en het wel en wee van de Stichting Behoud".

Op 10 februari 1967 sprak Dr. Tj. W. R. de Haan over "Ons volk zoals het zingt en vertelt" en trachtte zijn gehoor aan te sporen tot het schrijven van een dorpsmonografie over Epe en/of omliggende dorpen en buurtschappen. Hij sprak de wens uit, dat de auteur hierbij niet zou vervallen in het opsommen van namen en data, hetgeen zijns inziens van ondergeschikt belang is.

Hij adviseerde eventuele belangstellenden voor het verzamelen van gegevens te gaan praten met oude en in de streek geboren en getogen inwoners en aan de hand daarvan een kleurig verslag van het dorpsleven in vroeger jaren samen te stellen.

Het bestuur hoopt door middel van dit jaarverslag de leden nog eens op deze suggestie van de Heer de Haan opmerkzaam te maken, aangezien juist op dit gebied weinig over Epe is gepubliceerd en voor aktieve en belangstellende leden een groot terrein braak ligt.

A.J.VENINGA

S T R I J D om "de B A G Y N E N E R V E N" I.

Er was eens

Er waren eens, heel lang geleden, twee bagijnen "Lubbertgen en Geertgen van Nyrssen", "gesusteren".

Tezamen waren zij in Elburg in de Bagynenhof getrokken. Gezien hun achternaam en hun bezittingen aldaar, was Niersen vermoedelijk het plekje grond, waar eens hun wieg op stond.

Testament

Als goede bagijnen lieten zij bij hun overlijden geen nakomelingschap na, maar wel een flinke nalatenschap.

Gedachtig aan de oude wijsheid: "wie zalig wil sterven, geve zyn goed aan de rechte erven", werd hun bezit aan een uitgebreid aantal recht-hebbende familieleden vermaakt.

Zo ook een erf in Niersen, dat de "gesusteren" (omstreeks 1530?) hadden aangekocht van

Arndt Wulffers, en sedertdien "de Bagynenerven" werd genoemd.

Bovendien een stuk bouwland aldaar, groot "ses schepel geseyt", dat de "gesusteren" omstreeks die zelfde tijd voor een solide geldbelegging van Arnt Arnts hadden gekocht.

Erfgenamen

In het jaar 1557, of vlak daarvoor, verwisselden de bagijnen het tijdelijke met het eeuwige.

Toen het testament geopend werd, behoorden tot de gelukkige arfgenamen vele familieleden.

In de eerste plaats Lubbert van Nyrsen, ook genaamd van Amstel, "burger binnen Hatten".

Ten tweede Peter van Wesell, "burger binnen Deventer".

En verder nog Maurits Greeft, "Meister Johann Coeperslaeger den olden" (Jan Steenberg den ouden), Lubbert van Olden-Bernevelt en Gerrit Matthys met Johanna "syn echte huysvrouw".

Deze beide laatsten verklaren: "onse alinge aendeell ende gerechticheyt der twe erven, genoemd die Bagynenerven, met holt, merckt, water en weyde, hoech ende laech", "soe wy van Maurits Greeft gecoft hebben ende ons mede aengeerft ende aengestorven is van onser moyken zaliger", te verkopen.

Gerrit had dus kennelijk Maurits uitgekocht en zo ook op diens deel beslag weten te leggen.

Van hand tot hand

Op zijn beurt verkoopt Gerrit zijn vergroot aandeel in de Bagynenerven aan Peter Goossens (ook genaamd Smidt) en Gerrigjen zijn (eerste?) vrouw en wel op 10 feb. 1562.

Op 3 jan. 1564 verkoopt Peter Goossens Smidt, met zijn (tweede?) vrouw Alidt, zijn aandeel in de erven alweer, n.l. aan "den eerbaren ende vroomen Peter van Wesell burger binnen Deventer" en "syn echte huysfrouw" n.l. Elsa. Peter van Wesel liet toen een nieuw huis bouwen ten behoeve van dit goed, waarvan ons verteld wordt dat "aldaer twe hoffstedekens werden gesyden, met appelen, peeren ende andere vruchtboemen beplant, daerop apparentelick weleer huysen hebben gestaen, die in de verloepene troubele tyden syn verwoest geworden".

Vandaar vermoedelijk dat er in 1564 nog van twee pachters, Tylman Lubberts en Arndt Wylmertsen, gesproken wordt, die op het goed gewoond hadden, terwijl er bij de verkoop in 1577 maar weer van één pachter sprake is, n.l. Aris Jacobs met zyn vrouw Griete.

Tussen 1564 en 1577 moet er dus door Peter van Wesel een nieuwe woning zijn opgetrokken.

Evenwel zou hij dit, volgens getuigenverklaringen, net buiten het erf, op de "gemene grond" hebben gesitueerd. En dat was natuurlijk niet in de haak van onze "eerbaren en vromen Peter". Door koop had hij zich bovendien langzaam maar zeker meester gemaakt van een aanzienlijk deel van de erfenis, met alle lusten en lasten van dien.

Wat de Bagynenerven betrof behoorden tot de lusten "eyne halve banck in die kercke te Vaesschen end groeve". Tot de lasten die "op die beide goederen blyven staen een quarte olie en een pont wasse, welcke die kercke van Vaessen daervuyt heeft". Om zo te zeggen een droeve lust (een graf) en een zoete last (was uit de immenstal).

Na verloop van tijd gaf Peter het goed als huwelijksgift mee aan zijn dochter Alken van Wesell, toen zij huwde met Gaert (Gerrit) van Mehen, scholt van Voorst. Wanneer deze beiden op hun beurt het erf op "Sunt Peter ad Cathedram 1577" verkopen, is er geen sprake meer van hun rechten en aandeel in dit goed, maar voluit van "onse twie erven end goeden genamt de Bagynenerven, ende dat geheele huys ind schoot daer op staende, met een half deel houts, door dien gantsche marckt stryken-de, tho die selvige twehalven gehoerende" "mit noch soeven margen veenlants, genamt die Kaele Weyde".

Tyman en Bartgen

Koper was op die datum Tyman Gerrits samen met zijn vrouw Berte, die meestal als Bartge Tymans wordt aangeduid, naar haar man. Zij was een dochter van Gerrit Janse Meervelt en heette dus eigenlijk Bartge Meervelt.

Toch betrof de koop nog maar de rechten op de helft van het goed, al blijkt achteraf dat Tyman Gerrits wel tegelijkertijd ook de andere helft in pacht kreeg. Vandaar dan ook dat de toenmalige pachter Aris Jacobs met zijn vrouw Griete het veld moesten ruimen op de Bagynenerven.

Tyman en Bartge trokken nu welgemoed in het nog betrekkelijk nieuwe huis, dat Peter van Wesel dus blijkbaar zonder bouwvergunning had laten zetten.

Het ligt voor de hand dat de nieuwe bewoners steeds hebben uitgezien naar een mogelijkheid om ook die andere gepachte helft in eigendom te krijgen. Die kans kwam voor Tyman te laat. Hij overleed in 1594. Maar zijn erfgenamen werkten er aan door. En zo gebeurde het, dat op "Nativitatis Johannis" 1595 binnen Hatten, Michiel Toenissen geboren van Peemeren, samen met zijn vrouw Johanna Hermans, verkochten aan de erven van Tyman Gerrits,

"Beertgen, nhagelaten weduwe van zaliger Tyman Gerrits ende oere vier kinderen, nemtlyck Gerrit, Heyndrick, Johan ende Jacob Tymensen gebroederen en oeren erven, ein halff erff ende goet", "waer- van die andere helfte albereyts den voerss. cooperen toebehoert", gelegen "in den Ampte van Epe, Kerspell van Vaessen ende buyrschap Nyersen". Zo waren Bartgen en zonen dan eindelijk na 18 jaren geheel baas op eigen Bagynenerven.

Lubbert van Niersen van Amstel

Tot zover dus een gebruikelijke gang van zaken met weinig opzienbarends.

Totdat een zekere Lubbert van Niersen ten tonele verschijnt om een spaak in het wiel te komen steken. Over zijn grootvader Lubbert Maessen van Nyrsen, één van de oorspronkelijke erfgenamen, horen we maar weinig. Van diens zoon "Rutger van Ampstell ofte van Nyerssen" nog minder. Maar des te meer van Rutgers zoon Lubbert van Nyerssen of van Amstel.

Toen deze laatste zo omstreeks 1611 op de gedachte kwam, om zijn geerfde bezittingen eens te gaan inspecteren, schijnt hij tot de ontdekking te zijn gekomen, dat hij een hofstede miste in zijn collectie en dat het de nu al zo vaak vermelde Bagynenerven moesten zijn, die nog aan zijn geluk ontbraken. Dus kwam hij in actie.

Advocaten

IJlings begaf hij zich naar een advocaat, zekere Renhaerdt Schrassert, die hem blijkbaar verzekerde dat varkentje wel even te zullen wassen. En zo wordt Bartgen Tymans in oktober 1612 voor het hof van Gelre te Arnhem gedaagd. Vermoedelijk niet helemaal meer tot haar verrassing. Er moet n.l. al wel eerder door Lubbert op geattendeerd zijn, dat hem de zaken niet zinden.

"Soo heeft die Impetrant diens halven duckmaels in der vruntschap aengesocht dan alsoo die-selve daertoe geensins in der goede en hebben willen verstaen, maar dat te meer idselve goet van holt ende andere gewassen geblotet ende verargert".

Bartgen was op deze "vruntschap" uiteraard niet zo gesteld. Waarom ook zij en haar zonen een goede advocaat probeerden te vinden. Ze vonden die in de persoon van Eu. à Staverden, die hun geval kundig en ter zake verdedigde. En wat uiteindelijk het belangrijkste was, ook met succes.

Het proces

Lubbert van Nyrssen eiste niets meer of minder op dan de gehele hofstede, als ook teruggave "van 't holt als anders van de selve goede ontvangen ende genoten".

Officiële koopcontracten en overdrachten worden door hem als niet ter zake doende terzijde gelegd. De koop van Peter van Wesel verklaart hij voor ongeldig, omdat er geen consent van de Heer was verkregen of gevraagd. De koop van zijn moeder Johanna Hermans en zijn stiefvader Michiel Toenissen noemt hij krachteloos, omdat zij, "een opgefuerde vrou synde, geen recht an dit selve herengoet en heeft gehad".

Daar het "moykens" waren, van wie de van Nierssens, zo'n 65 jaar tevoren, geerfd hadden, betref het hier bovendien een z.g.n. geval van "zydtval" (vererving, niet langs de rechte linie, maar langs de zij-linie). In zulke gevallen, beweerde hij, was "die olste alleen berechticht". En U raadt het al, die "olste", die alleen gerechtigde, die enige echte wettige erfgenaam, was Lubbert van Nyrssen in hoogst eigen persoon.

Bartge Tymans en haar familie hadden het goed wel eerlijk gekocht en betaald. Ze stonden buiten alle familiemoeilijkheden. En toch werd hun bezit betwist.

Praten over eventuele schadevergoeding vond Lubbert onzin. Als Bartge Tymans verhaal wilde zoeken, moest ze dat maar bij zijn stiefvader Michiel Toenissen doen. Die leefde nog. Het feit dat hij zijn stiefvader het recht van verkoop betwist, spreekt duidelijke taal over de verhouding tussen stiefvader en stiefzoon.

Uiteraard kwam met deze overspannen eis, de volledige bestaanszekerheid van Bartge en haar vier zoons op het spel te staan.

(wordt vervolgd)

W.J.A. van 't Einde
De Meern (Utrecht)

Marken en Buurschappen 11

15 Juni 1870 was er weer een vergadering ten huize van H. Leurink. Er werd o.a. beraadslaagd over de financiële moeilijkheden in verband daarmee vond G.A. Jonker het niet verantwoord dat een bedrag van f 50,-- moest worden voldaan aan voorschotten en een bedrag van f 38,-- moest worden voldaan dat slechts 5 dagen te voren was betaald en een bedrag van f 20,50 voor het graven van turf die 14 juli is verkocht, hij verzoekt teruggave of goedkeuring der erfgenamen.

Door de Commissie van Emst was een verzoek ingediend om de buurtgronden die met Wissel in consort zijn, door een acte van scheiding volgens reeds eerder gemaakte afspraken voor gezamenlijke kosten te delen. De comm. is genegen mits door een der leden de grootte op het kadaster wordt gecontroleerd en zo overeenkomstig verdeeld. Jonker wordt aangewezen de scheiding te regelen. (Ook het buurschap Emst en Westendorp was al bezig de gezamenlijke gronden onder de erfgenamen te verdelen).

Door Witteveen werd voorgesteld geen keien ten behoeve van de weg te graven of te kopen, doch dit eerst in het najaar te doen en dat deze niet langer door Jonker zouden worden gemeten maar door de scheuter W. Leurink.

29 Maart 1871 werd de verantwoording van de rekeningen behandeld.

Eenparig werd ook besloten de weg te verbeteren en werd door Witteveen aangeboden geslagen keien, die hij voor eigen rekening had gekocht, over te doen. Voor de hoeveelheid stond hij niet in, waarop Jonker niet wenste te beslissen, omdat Witteveen op een vorige vergadering het opmeten door hem niet wenste te zien doen. Op rondvraag werd dit door de drie andere leden wel aangenomen. Omdat de Commissie-leden weigerden de notulen te tekenen volgde hieruit meerdere nalatigheid.

In Augustus 1871 kwam een verzoek binnen van enige buitengeërfdn om te komen tot verdeling van de buurgronden van Wissel. Hierop volgde door andere buitengeërfdn een dagvaarding door de deurwaarder van het kantongerecht te Apeldoorn om een vergadering te beleggen om de buurtgronden van Wissel te verkopen en de opbrengst eventueel te verdelen onder rechthebbenden. Hierna kwam een tweede verzoek van de inwonende geërfdn, om de commissie van beheer te bewegen hieraan geen gehoor te geven, : "daar die gronden sinds onheugelijke jaren door de bewoners van het Buurschap Wissel, in het openbaar, ongestoord vrij en onverhinderd zijn gebruikt en hun door stemming van de buitengeërfdn de gronden ontnomen zouden worden, doch dat de gronden de buurschap, niet anders dan naar gewoon jaarlijks gebruik worde verdeeld".

Ondertussen had de tegenpartij ook al weer niet stilgezeten en alles in het werk gesteld om de gemeenschappelijke gronden toch verdeeld te krijgen. Ook van die kant werden vergaderingen belegd

en besprekingen gevoerd hoe de verdeling zou moeten plaats hebben. Hoewel hier over geen aantekeningen bestaan, is wel na te gaan dat ook daar geen oplossing werd gevonden en kwamen de twijfelaars nog meer in onzekerheid omtrent het hun toekomende deel. Sommigen liepen weer over naar de andere partij en zo bleef men dan van elkaars bedoelingen op de hoogte.

Om de verdeling te regelen werd een der leden van de buurschap het dorp Epe belast daar ter plaatse eens poolshoogte te nemen en voor de Burgemeester (die belanghebbende was) een verdeling op te stellen.

De man heeft het geweten want op 1 April 1872 ging zijn boerderij in vlammen op. Omtrent de oorzaak van de brand tastte men in het duister, hoewel het vermoeden wel was dat het iets met de Wisselse Kwestie te maken had.

De brandstichster heeft op haar sterfbed, 26-11-1920, bekend dat zij het had gedaan, uit wraak.

F.Zandstra

EEN AARDRIJKSKUNDELES IN 1796 OVER EPE EN OMSTREKEN

In de loop van de 18e eeuw zien we op het gehele gebied van de cultuurgeschiedenis zich in West-Europa ingrijpende veranderingen voordoen. Het is niet de bedoeling daar nu in het algemeen aandacht aan te besteden. Slechts één punt zullen we heel in het kort aanstippen.

Het betreft de zich wijzigende houding ten opzichte van het kind. In het algemeen gezegd, had men het kind altijd als een klein-formaat volwassene beschouwd, dat, zoals we op de vele oude prentjes kunnen zien, ook als een volwassene gekleed werd en zelfs gepoederd en van

pruiken voorzien. Met een model kleding dus, zoals ook de ouders die droegen, alleen van een zeer kleine maat.

Het inzicht dat de kindertijd een wezenlijk andere fase in een mensenleven is dan de volwassen jaren, bestond nauwelijks. Opvoeding wilde meestal ook niet veel meer zeggen, dan met behulp van plak en roede, ieder gedrag dat van volwassen gedrag afweek, corrigeren.

Er werd van kinderen verwacht, dat ze de plichtsbetrachting, de godsvrucht en het begrip van volwassenen hadden.

Aan de psychologie van het kind aangepaste lees- en leerboeken kende men dan ook niet. Lezen en schrijven werden onderwezen aan de hand van voor kinderen volkomen onbegrijpelijke bijbelteksten, stichtelijke rijmen, gebeden en stukken uit de Heidelbergse Catechismus.

In deze toestand nu, komt in de loop van de 18e eeuw, niet voor niets de eeuw van de Verlichting genoemd, een einde. Bekende schrijvers en filosofen als Locke, Rousseau, Basedow en Salzmann waren de voornaamste hervormers op dit gebied. Behandel een kind als een kind!, was hun advies. Pas onderwijs en opvoeding aan, aan hun natuurlijke ontwikkeling. Het kind als kind weer ontdekt!

Na omstreeks 1775 begonnen er nieuwe, moderne leerboeken te verschijnen en een revolutionair te noemen literatuur voor kinderen. Wij kunnen de kindergedichtjes van Hieronymus van Alphen thans vreselijk ouderwets vinden, in de tijd van hun verschijnen (1778) waren ze revolutionair. Deze Proeve van kleine gedigten voor kinderen behoort tot de eerste echte kinderboeken uit onze geschiedenis.

Twee mannen die zich op dit gebied in ons land bijzonder verdienstelijk gemaakt hebben, waren de Arnhemse predikant-letterkundige Ahasverus van den Berg (1733-1807) en de Zutphense predikant-filosof Johannes Florentius Martinet (1729-1795). Beide verzorgden een groot aantal kinderboekjes, leerboekjes over het algemeen, waarvan die van Martinet over natuurlijke historie, geschiedenis en aardrijkskunde ook in het buitenland bekendheid kregen. Vooral diens fraai geïllustreerde Katechismus der natuur (1777-1779) en Kleine katechismus der natuur voor kinderen (1779) werden nog tientallen jaren lang in binnen- en buitenland herdrukt. +)

Samen besloten deze pedagogen een serie boekjes voor de jeugd te verzorgen die in afleveringen zouden verschijnen en die we als één van de eerste kindertijdschriften beschouwen kunnen: het Geschenk voor de jeugd (1781-1789) en het Nieuw geschenk voor de jeugd (1791-1801). De inhoud bestond uit gedichtjes, fabels, verhaaltjes en leerzame stukken, voorzien van illustraties. Martinet en Van den Berg gebruikten in hun leerboekjes de didactische vorm bij uitstek van die dagen, namelijk de vraag-en-antwoord-vorm. Deze vorm vinden we ook in de meeste leerzame bijdragen van dit kindertijdschrift.

Een fragment van de aardrijkskundelessen uit dit tijdschrift wordt hieronder weergegeven. Het komt uit het vijfde deel (1796) van het Nieuw geschenk voor de jeugd en is van de hand van A. van den Berg.

+) Over het leven en de werken van J.F. Martinet zal volgend jaar bij de Zutphense uitgever H.W. ten Bosch een boekje verschijnen.

Leerling en leermeester wisselen vraag (V) en antwoord (A) af, terwijl ze zich op een denkbeeldige reis bevinden. Ze bespreken de schoutambten Heerde en Epe en leveren ons daarmee een aantal aardige gegevens over de toestand van Epe en omgeving aan het einde van de 18e eeuw.

Bert Paasman

- V. Hoe ligt het ambt van Heerde?
- A. Het strekt zich langs den IJsel, en breidt zich van daar een eindweegs uit de Veluwe op, tot tegen het Oldebroek.
- V. Wat dorpen behooren tot dit ambt?
- A. De dorpen Heerde, Veessen en Vorchten.
- V. Wat zal ik te Heerde vinden?
- A. Een vrij groot en volkrijk dorp, dat zich rondom een plein bij de kerk uitstrekt, maar dat, zoo ver ik weet, niets anders heeft, om uwe aandacht te trekken.
- V. Hoe is hier de landstreek?
- A. Die is niet onaangenaam. Niet verre van Heerde heeft men verscheiden weteringen, die van den kant van Apeldoorn afzakken, en de landstreek bevalligheid bijzetten. Voorts vindt men er schoone boomgewassen.
- V. Dan zijn er zeker ook buitenplaatsen?
- A. De voornaamsten zijn Zwanenburg, Vosbergen, den Boonenberg, en Borggreve, welke laatste in onze tijden gesticht is. Zij liggen zeer vermakelijk. Ik heb, bij een van dezelve, ongemeen zware beukenboomen aan de Grift zien staan, de zwaarsten die ik ooit gezien hebbe.
- V. En nu naar Vorchten?
- A. Ja. Daar zult gij een klein, maar zeer welvarend, dorpje vinden, dicht aan den IJsel.
- V. En Veessen?

- A. Veessen is ook niet groot. Het veer over den IJssel, dat daar veel gebruikt wordt, geeft aan hetzelfde eenig leven. Anders is het Vorchten zeer gelijk.
- V. Wat ambt nu?
- A. Gij zijt nu naast het ambt van EPE, dat zich van Wilsem, langs den IJssel, uitstrekt, tot tegen over Zutfen, en insgelijks de Veluwe oploopt tot tegen het Oldebroek.
- V. Wilsem noemt gij?
- A. Ja. Dat is een smal strookje lands aan den IJssel, tusschen het ambt Heerde en dat van Epe, en dat tot de provincie Overijssel behoort, waarom wij er nu niets mede te doen hebben.
- V. Wat dorpen behooren tot 't ambt EPE?
- A. De kerspels Epe, Vaassen en Oen.
- V. Hoe is hier de grond?
- A. Door meenigte van beken en griften bewaterd, dat gelegenheid geeft tot een groot aantal van papiermolens.
- V. Wat is Epe?
- A. Epe is een aanzienlijk dorp, dat veel welvaren aanduidt, zoo zeer, dat alle de ingezetenen in hunne eigen huizen wonen, welk men op weinig plaatsen vinden zal.
- V. Moet ik iets weten van deszelfs landbouw?
- A. Niets anders, dan dat het land hier uitstekend vruchtbaar is, in schoon koorn, en heerlijk houtgewas, en dat men er werk maakt van het kweken van hop voor de brouwerijen.
- V. Is deze plaats niet door eenig geleerd man bekend?

- A. Ja. Door FRANCISKUS MARTINIUS, die, voor het midden van de vorige eeuw, hier predikant was. Hij was een uitmuntend dichter en wordt als zoodanig door den Ridder HOOFD (= P.C. Hooft) en anderen zeer geprezen. De dichter JAKOB SPEX, meen ik, heeft zijne gedichten wel een eeuw na 's mans dood, bijeengezameld en uitgegeven. Ook is er van hem eene verzameling van fraaie latijnsche brieven in het licht.
- V. En nu?
- A. Nu kunt gij naar Vaassen wandelen.
- V. Is Vaassen ook zoo fraai?
- A. Vaassen is minder groot dan Epe, maar desnietemin eene aangename plaats, in eene bevallige landou. Men heeft hier de meeste papiermakers, die derwaards door den rijkdom van beekwater gelokt worden.
- V. Is dat alles?
- A. Gij moet vooral den kopermolen van de Heeren HAAK hier gaan zien.
- V. Is er noch iets?
- A. Niets anders, dan dat hier voor anderhalve eeuw predikant geweest is, KONRADUS GODDAEUS. Hij is de eerste geweest, die met ernst gedacht heeft, om in de nederduitsche gedichten het rijm te verlaten, en de grieksche en latijnsche dichtmaten in te voeren, en heeft een verzameling van zulke gedichten in 't licht gegeven. Hij was bij den Ridder HOOFD, VOLLENHOVE en andere uitstekende vernuften zeer in achting.
- V. Maar nu Oen?
- A. Dit Dorpje is klein, maar ligt op vetten grond en is zeer boomrijk.
- V. Wat fraaie landhuizen vindt men in dit ambt?

- A. Kort bij Vaassen ligt de Kannenburg. Die in schoonheid van gebouwen; rijkheid van water, en fraaiheid van beplanting boven alle de andere uitmunt.
- V. Mij dunkt ik heb daar meer van hooren spreken?
- A. Mogelijk hebt gij gehoord, dat het aan den beroemden MARTEN VAN ROSSUM heeft toebehoord, en dat men er noch verscheiden bijzonderheden van dien krijgsheld vertoont.

Ned.Herv.Kerk te EPE VIII

In het vorige Mededelingenblad, blz. 10, schreef ik, dat de 2 zilveren kandelaars gekocht werden in 1892. Dit is niet juist. Deze 2 zilveren kandelaars (van echt zilver!) werden geschonken door Ds.W.F.H.ter Braak.

DE KLOKKEN

In de toren van de Herv.Kerk is plaats voor vier luidklokken.

In 1592 hingen er 3 klokken, toen door Gherardus van Wou een vierde, grote, klok van 1800 kg geleverd werd. Het opschrift van deze klok was: "IHEZUS MARIA JOHANNES GHERARDUS DE WOU ME FECIT ANNO DOMINI MCCCCCXIX".

De kleinste van de klokken droeg het opschrift: "PER..RMDIS : THEODERICUS". Volgens Prof.Dr.J.Lindeboom kan dit betekenen: "Pergor (ik ga door, d.w.z. ben opnieuw gegoten), MDI = 1501, St Theodericus of H.Theoderik ? Hieruit zou dus kunnen blijken, dat deze kleine klok in 1501 opnieuw gegoten is uit een andere.

Van de beide andere, die er begin 1500 hingen is niets bekend.

In de Kerkerekeningen van 1807 komt een post voor: "Ontvangen van Hartog Wolf voor twee gebarsten klokken, wegende 2940 pond, de somma van f.1411.-". Dit moeten dus de twee middelste klokken zijn, die toen verkocht werden.

De grote klok van Gerh.van Wou is in het eind van de 19e eeuw gebarsten. In 1887 wordt er een stuk uitgezaagd, waar de barst zat.

In 1904 wordt besloten de van Wou-klok opnieuw te laten gieten en er twee klokken bij te kopen. Gebr.van Bergen te Midwolda krijgt de opdracht.

Op 18 Sept.1904 worden de 3 nieuwe klokken tijdens een plechtige dienst in gebruik genomen. Het waren:

Een klok, 1500 kg. (toon D), waarop stond: "In 1925 gegoten door Gerardus de Wou, ben ik in de 19e eeuw gebarsten, maar opnieuw gegoten door Gebr.van Bergen te Midwolda, op last van de Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te Epe, G.S.van Lohuizen, J.Westerink, J.G.v.d.Bosch, G.van Triest en G.Bibo". Daaronder het kerkelijke wapen en daaronder VOCO AD SACRA.

Een klok van 600 kg. (G) en een klok van 350 kg. (B), beide gegoten door Gebr.van Bergen en alleen deze naam dragend.

De oude "Theodericus" uit 1501 ? was blijven hangen, maar paste in klank niet bij de 3 nieuwen.

De drie nieuwe klokken werden iedere zondag geluid en ook op nationale hoogtijdagen. Als tijdsaanduiding kondigde de grootste klok de hele uren aan en de kleine de halve uren.

De 2e klok (G) werd gebruikt als onheilsklok, dus voor brand en bosbrand en de 3e klok (B) werd iedere dag om 8 uur en om 12 uur geluid.

Deze vier klokken hingen in de toren, toen op 23 juli 1942 in het Verordeningenblad opgenomen werd een "Verordening van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, houdende een beschikkingsverbod, een verplichting tot aangifte, alsmede de bevoegdheid tot verbeurdverklaring van metalen voorwerpen". Metalen voorwerpen in de zin van deze verordening zijn o.a. kerkklokken.

Op 2 febr. 1943 verscheen de door de Rüstungsinspection der Nederlanden aangevozen aannemer om de klokken op te halen. Na veel moeite worden de klokken op 3 febr. naar beneden gehaald, liggen enige dagen aan de voet van de toren, worden weggehaald om onder te duiken, komen weer terug en worden weggevoerd om omgesmolten te worden. Als "Alarm"-klok komt er een klein klokje van het carillon uit Zutphen, dat na de oorlog weer naar Zutphen gaat.

Direct na de bevrijding, in mei 1945, wordt er een geldinzameling gehouden, die f.18.000.- opbracht, genoeg om 3 klokken te laten gieten. De kleine "Theodericus" komt terug, maar daar deze niet bij de nieuwe klokken past, werd deze in 1952 verkocht.

Door Jacobus van Bergen te Midwolda werden gegoten:

1 klok van 1708 kg.	D
1 klok van 1206 kg.	E
1 klok van 869 kg.	Fis

De kosten waren f.18.318,-.

Op alle drie klokken staat:

"Tot Gods eer nood ik

"In droefheid ween ik

"In nood maan ik.

Bovendien staat op de E en Fis:

"Ik ben op last van Kerkvoogden der Herv.Kerk te Epe (daartoe in staat gesteld door milde gaven van de burgerij) in 1946 gegoten door Jacobus van Bergen te Midwolda ter vervanging van de op 3 Febr.1943 door de Duitsche bezetter geroofde klok".

Op de grote klok is hieraan toegevoegd: "die-in 1529 gegoten door Gherardus de Wou te Kampen - in de 19e eeuw gebarsten en opnieuw gegoten door Gebr.van Bergen te Midwolda.

In een speciale dienst op zondag 31 aug.1947 om 7 uur zijn deze klokken opnieuw in gebruik genomen.

Iedere dag om 12 uur luidt nu de E, evenals zondags om 9 uur en bij de begrafenissen. 10 Minuten voor de aanvang van de godsdienst-oefening luiden alle 3 klokken en voor een huwelijksinzegening luiden de E en Fis.

G.S.van Lohuizen

"Uit de beginjaren van Epe's bloei".
Rectificatie op het artikel in het okt.nr.1967.

Op blz. 13 en 15 genoemde "Steile Hut" is niet aan de Wachtelenbergweg, maar aan, wat nu de Leeuweriksweg heet, toen het wegje van het kerkhof naar het Lohuizerveen. Ongeveer waar nu een gebouw met 3 woningen onder een kap staat, lag "De Kampjes of Steile Hut", bewoond door Bijsterbosch en Hulsman. Deze woning is in 1907 afgebroken. Foto's hiervan bevinden zich in het archief van de kerkeraad Herv.Gem.Epe.

Op blz. 16, het pad lopende van de Vaassenseweg naar het kerkhof is de weg, die tot voor kort de Glorialaan was, nu Meidoornstraat en Glorialaan.

v.L.

AANSTEKELIJKE VERNIEUWING IN EPE II

Afbreken en opbouwen,
Verdwijnen en verschijnen !

daarmee verschuift het historisch aanzicht, hetzij geleidelijk of met schokken.

De bouw- en verbouw-epidemie in Epe was in 1966 nog niet helemaal rond, het rommelde nog van nieuwe gevallen! die te opmerkelijk in het ganse gebeuren passen, om niet ook nog te vermelden.

Dat waren dan nu, dezelfde weg volgend:

Hoofdstraat 23 :

De bekende groentezaak van Brands werd afgebroken en in een nieuw, veel ruimer pand gevestigd, dat nu met de burenen in 't gelid kwam te staan. Een grote verbetering en aanpassing aan Epe's groei.

We missen echter wel even het oude vriendelijke dorpsgeveltje als vooruitspringend herkenningspunt in de rij.

(Zie ook beschrijving in: Veluws Nieuws van 24 nov. 1967)

Hoofdstraat 65 :

Mulder's modezaak kreeg nieuwe, vooruitgeschoven etalages, die getoverd werden onder de woonverdieping. 'n Bouwkundig wonderstaaltje, waar het publiek geboeid naar bleef staan kijken!

(Uitvoerig verslag, ook over de geschiedenis van de zaak, in: Veluws Nieuws van 12 sept. 1967).

Hoofdstraat 68 :

De zilver- en horlogeriezaak van Huyssoon kreeg een forse uitbreiding van interieur en voorfront met luifel.

De wachtende passagiers voor de bus staan hier nu te schuilen of korten hun tijd vaak voor de etalages.

(Zie ook geschiedenis in: Veluws Nieuws van 23 juni 1967)

Beekstraat 18 achter de kerk en nu ook vanaf de Hoofdstraat te zien:

Jansonius woninginrichting kreeg een geheel nieuwe, gemoderniseerde en naar voren geschoven winkelpui, met brede luifel. Etalage- en winkelruimte werden daarmee aanzienlijk verruimd.

(Zie ook: Veluws Nieuws van 26 mei 1967, 5 en 22 dec. 1967)

Hoofdstraat 108 :

Restaurant Stern werd belangrijk uitgebreid. De grote zaal kreeg zelfs een groot toneel.

(Zie bijzonderheden in: Veluws Nieuws van 29 sept. 1967)

Hoofdstraat 116 :

Pick Pack Supermarkt moest ook meedoen in Epe en kwam met een nieuw gebouw de huizenrij opvullen.

(Zie: Veluws Nieuws 9 mei 1967)

Hoofdstraat 152 :

Kruideniersbedrijf Dul kan niet achterblijven en wordt ook vernieuwd en gemoderniseerd van interieur voor semi-zelfbediening. (Zie: Veluws Nieuws van 3 nov. 1967).

Dan verschenen er nog 2 nieuwe scholen op de Hoge Weerd: een Openbare lagere serie-systeembouwschool en een Christelijke nationale school. (Zie: Veluws Nieuws van 18 aug. 1967), die het idee van een moderne nederzetting aldaar komen versterken. De Hoge Weerd is nu bovendien verlengd en vormt een kortere verbinding met de Dellenweg en het komende bejaardenflatgebouw de "Eper Veste". Deze dubbele-baansweg met brede fietspaden er langs, verslond helaas een stuk mooie natuur, "een gat in 't bos" was de eerste lugubere gewaarwording!

Vadertje Verkeer heeft ook al haast in Epe!

Van de Wachtelenbergweg op stap naar de Eper tennisclub, die juist haar 12½ jarig bestaan vierde en een keurige nieuwe kantine kreeg, passeren we een stukje "Behoud" in de vorm van een piepklein daglonersboerderijtje, dat onwennig stand schijnt te moeten houden tegenover al die nieuwe moderne, maar nuchtere bouwsels. Gerestaureerd en weer meedoend, een dierbaar antiek juweeltje!

Vermelden we tot slot nog de modernisering van het Vacantiecentrum "Remboe", dat het sociaal toerisme zozeer bevorderde in Epe. (Lees de uitvoerige verslagen in: Veluws Nieuws van 13 en 20 juni 1967).

Dat hiermee de "bouw golf" duidelijk beëindigd zou zijn, kan zeker niet gezegd worden, maar wat aanstekelijk aan het vernieuwen sloeg is hiermee wel grotendeels rond.

Gelukkig dat er oudheidliefhebbers zijn (zoals onze gemeente ambtenaar de heer F.Zandstra), die tijdig foto's maken van alle typische huizen en hoekjes, die gaan verdwijnen.

Later hebben we hier steun aan als historische documenten. Zo kon b.v. de Europese bibliotheek in Zaltbommel, steunende op oude ansichten (ook diè hebben grote waarde), boekjes uitgeven als: "Wageningen-Rheden in oude ansichten"

"Brielle	"	"	"
"Rijswijk	"	"	"
"Voorburg	"	"	"
"Bommelerwaard	"	"	"

Hopende geen opvallende vernieuwingen vergeten te hebben, laten we na deze revue het gordijn vallen.

P.E.Berkhout

Lezingen

DE MIDDELEEUWSE POTTENBAKKERIJ

door A. BRUYN

De 9e november j.l. kwam de heer A. Bruyn +), archeoloog R(ijks) O(udheidk. B(odemonderzoek), in Epe een lezing houden voor onze vereniging over de middeleeuwse pottenbakkerij.

Uit zijn ervaring bij opgravingen en vondsten in Zuid-Limburg trok hij langzamerhand zijn conclusies en wist ons daar enthousiast over te vertellen.

Het blijkt dat juist daar, waar de geschikte klei voorkwam en water en brandstof aanwezig waren, pottenbakkerijen voorkwamen, welke later te situeren waren aan massa's potscherven en soms werden ovenresten aangetroffen in zandige rivieroeveren. Zo vertoonde hij ons een doorsnee-tekening van zo'n knap ontworpen oven, waarin de hitte tot ruim 1200 graden opgevoerd kon worden en honderden kannetjes gestapeld werden.

Aan de hand van talrijke dia's werden ons hele reeksen afbeeldingen van potten vertoond, waarbij gewezen werd op de ontwikkeling der vormen, waaruit weer de techniek af te leiden viel. De oudste potten werden met de hand gevormd (onder het breedst). Later gebruikte men de draaischijf (potten meer buikig van boven).

Ook de plaatsing van een oor of handvat in vorm en hoogte duidde op een bepaalde logische techniek. De versiering, oorspronkelijk niet meer dan afdrukken der knedende vingers, bestaan later uit eenvoudige figuurtjes.

Zo viel heel veel interessants af te lezen van de optocht van potten en potjes op het scherm, met de overtuigende verklaringen daarbij van de heer Bruyn.

P.E.B.

+) Van de heer Bruyn is ons ook bekend zijn populair geschreven boek (te zamen met de heer E.H.Bunte) over archeologie: "Tweeduizend eeuwen Nederland. En toen pas kwamen de Romeinen. (1961). (Aanwezig in de Openbare bibliotheek in Epe.

Boekaankondiging

Voor historisch geïnteresseerden en in het bijzonder voor hen, die wel eens iets nasnuffelen in archieven is in de Fibulareeks van Van Dishoeck een boekje verschenen, dat waard is om in dit blad te signaleren. Het is de "Gids voor de Nederlandse archieven" en het werd geschreven door de rijksarchivaris te Groningen W.J.Formsma.

De titel geeft de inhoud uitstekend weer. Het gaat o.m. in op het ontstaan en de ordening van archieven en de taak van de archivaris.

Verder adressen van archieven en een lange systematisch ingedeelde literatuurlijst.

Talrijke afbeeldingen verlevendigen ook dit mooi uitgegeven deeltje uit de interessante reeks. Het is aanwezig in de Openbare Bibliotheek.

J.A. Vegter

Berichten

BOEKENBEZIT
van het GEMEENTEMUSEUM te EPE

Deze herfst ontving de Openbare Bibliotheek van de Gemeente Epe een collectie geschriften in bruikleen. Deze hebben voor een belangrijk deel betrekking op de geschiedenis van Epe, Vaassen en Oene.

Van deze collectie werd door Mejuffrouw P.E. Berkhout een systematisch ingedeelde lijst gemaakt. Deze werd gestencild en is in deze vorm eveneens op de bibliotheek aanwezig.

De geschriften welke op Vaassen betrekking hebben zijn daar in de bibliotheek aan de Kerkweg opgesteld. Dit is het begin van een verzameling boeken over de geschiedenis van Vaassen. Er zal naar worden gestreefd ook deze collectie uit te breiden. Schenkingen daartoe zijn bijzonder welkom.

Met de geruime tijd geleden van de Heer Van Iohuizen in bruikleen gekregen boeken en het eigen bezit heeft de bibliotheek over de plaatselijke geschiedenis een belangrijke collectie geschriften voor geïnteresseerden ter beschikking. Om de boeken in te kunnen zien behoeft men niet als lezer te zijn ingeschreven.

Uitleningen van de boeken is terwille van het behoud niet mogelijk.

J. A. V E G T E R

I N H O U D

	blz.
1968 - - - - -	2
Jaarverslag 1966-1967 - - - - -	2
Strijd om de "Bagynenerven"	
door W.J.A.van 't Einde - - - - -	4
Marken en Buurschappen. II.	
door F.Zandstra - - - - -	10
Een Aardrijkskundeles in 1796 over Epe en omstreken	
door B.Paasman - - - - -	12
De Nederlands Hervormde Kerk te Epe.VIII.	
door G.S.van Lohuizen - - - - -	18
"Uit de beginjaren van Epe's bloei". Rectificatie op het artikel in het okt. nr. van 1967	
door G.S.van Lohuizen - - - - -	21
Aanstekelijke vernieuwing in Epe. II.	
door P.E.Berkhout - - - - -	22
Lezingen.	
"De Middeleeuwse pottenbakkerij"	
door A.Bruyn	
Verslag door P.E.B. - - - - -	25
Boekaankondiging.	
"Gids voor de Nederlandse archieven"	
door J.A.Vegter - - - - -	26
Berichten.	
Boekenbezit van het Gemeentemuseum te Epe	
door J.A.Vegter - - - - -	27

